

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет музичного мистецтва
Кафедра хорового диригування та академічного співу

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИРИГЕНТСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво,
ОП «Хорове диригування»

Харків, 2026 рік

УДК 78.071.2.087.68:781.6:378.147](073)

ТЗЗ

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК

(протокол № 16 від 28.05.2026 р.)

Рецензенти:

Коновалова І. Ю., доктор мистецтвознавства, доцент, зав. кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури

Сухомлінова Т. П., кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри хорового диригування та академічного співу Харківської державної академії культури

Укладач:

Ю. В. Воскобойнікова, докт. мистецтв., доцент, завідувач кафедри хорового диригування та академічного співу ХДАК

ТЗЗ

Теоретичні основи диригентської майстерності : програма та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти, освітньо-проф. програма "Хорове диригування", спец. 025 "Музичне мистецтво", галузь знань 02 "Культура і мистецтво" / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музичного мистецтва, Каф. хорового диригування та академічного співу ; [уклад. Ю. В. Воскобойнікова]. Харків : ХДАК, 2026. 22 с.

Вибірковий курс «Теоретичні основи диригентської майстерності» призначений для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

Головною метою курсу є надання базових знань з теорії диригування в різних аспектах хормейстерської діяльності, починаючи від самостійного засвоєння твору до його концертного виконання.

УДК 78.071.2.087.68:781.6:378.147](073)

© Харківська державна академія культури, 2026 р.

© Воскобойнікова Ю. В., 2026 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 02 Культура і мистецтво	Вибіркова
Тематичних розділів – 4	Спеціальність 025 Музичне мистецтво	Рік підготовки:
		4-й
Загальна кількість годин – 90	Освітня програма: Хорове диригування	Семестр
		7-й
Тижневих годин: аудиторних – 2 год. ; самостійної роботи студента – 4 год.	Рівень вищої освіти: бакалавр	Лекції
		26
		Семінарські
		4
		Практичні
		Аудиторні, індивідуальні:
		Самостійна робота
		60 год.
		Вид контролю: Залік 7 сем.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить – 0,5 (30/60)

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Теоретичні основи диригентської майстерності» – вибіркова навчальна дисципліна, яка посідає важливе місце у структурі підготовки бакалаврів за галуззю знань 02 Культура і мистецтво спеціальністю 025 Музичне мистецтво, що навчаються за спеціальністю «хорове диригування».

Мета даного курсу – формування у студентів теоретичної бази для подальшого оволодіння навичками хорового диригування, а також осмислення технологічного та творчого процесу диригентської діяльності.

Завдання курсу:

- формування у студентів глибокого розуміння спрямованості, характеру та специфіки диригентської діяльності;
- теоретико-аналітичне засвоєння основних принципів диригентської постановки, пантоміміки, мануальної техніки;
- вивчення спеціальної термінології;
- засвоєння послідовності та змісту етапів аналізу партитур;
- формування навичок самостійної роботи щодо вдосконалення диригентської техніки;
- знайомство з психолого-педагогічними засадами диригентської діяльності;
- знайомство з основними комунікативними техніками роботи з хоровим колективом;
- підвищення психологічної готовності студентів до диригентської діяльності.

Передумовами для вивчення дисципліни є комплекс знань та практичних навичок, отриманих в курсі диригування та хорознавства.

Загальні компетентності	ЗК 1. Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.
	ЗК 4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
	ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
	ЗК 7. Здатність бути критичним і самокритичним на основі самоаналізу та самоорганізації
	ЗК 8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

	ЗК 12. Здатність працювати автономно.
Спеціальні (фахові) компетентності	СК 2. Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.
	СК 4. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.
	СК 6. Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.
	СК 7. Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання у практичній діяльності.
	СК 11. Здатність оперувати професійною термінологією.

3. ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення дисципліни «Теоретичні основи диригентської майстерності» студент повинен набути уявлення про основні етапи розвитку диригентської майстерності, засвоїти головні терміни і поняття теорії диригування, теоретичні засади мануальної техніки диригування, а також специфіку використання пантоміміки диригентом.

Важливим результатом має стати опанування основними методами вербального контакту з хором, визначення стилю керування колективом, розуміння специфіки концертного керування хором.

Теоретичне осмислення вже опанованих в курсі диригування навичок має надати можливість студентові не лише вміти самостійно працювати з партитурою, диригувати за різними схемами, з різним ритмічним групуванням, показувати різні види ауфтактів з повної та неповної долі, визначати належні план, позицію та амплітуду диригування залежно від нотного матеріалу, обирати необхідні диригентські прийоми для показу тих чи інших властивостей виконання, але й вміти проаналізувати якість та вади виконуваних дій.

У процесі вивчення дисципліни має відбуватися також автоматизація навичок «графічного» охоплення партитури, виділення головних та другорядних її особливостей, вербального опису музичних особливостей партитури, вибору належних диригентських прийомів, а також навичок обґрунтованої дискусії, впевненої поведінки перед колективом, оперативного вербального реагування та відчуття колективної атмосфери.

Програмні результати навчання

Програмні результати навчання	РН 2. Володіти методами та навичками хорового співу, репетиційної роботи та концертних виступів..
	РН 5. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
	РН 12. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.
	РН 15. Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.
	РН 17. Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	Критерії оцінювання
1	2	3	4
90 – 100	A	відмінно	Здобувач у повному обсязі, безпомилково викладає програмний матеріал, логічно поєднує теоретичний матеріал з практикою та наводить конкретні приклади.
82-89	B	добре	Здобувач досить повно відповідає на запитання в цілому, але недостатньо розкриває деякі поняття, не наводить конкретних прикладів.
74-81	C		
64-73	D	задовільно	Здобувач припускається помилок у викладенні теоретичного матеріалу, не знає основних понять або не може поєднати набуті знання з практикою.
60-63	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	Здобувач слабо орієнтується у програмному матеріалі, припускається грубих помилок у відповідях, демонструє слабе володіння практичними навичками.
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Здобувач не орієнтується у програмному матеріалі, припускається грубих помилок у відповідях, неспроможний нічого показати на практиці.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- 1) поточний контроль знання теоретичних питань за допомогою опитування;
- 2) поточний контроль володіння практичними навичками у вигляді виконання практичних завдань;
- 3) підсумковий контроль у формі заліку.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	у тому числі					
	Усього	Л	П	СЕМ	ІНТ	С.Д.
Розділ 1. Диригування як творча діяльність						
Тема 1. Вступ. Сутність та завдання диригентської діяльності. Специфіка хорового диригування	6	2				4
Тема 2. Основні етапи розвитку диригентської майстерності. Сучасне хорове мистецтво та специфічні форми хорового виконавства	6	2				4
Усього за розділом 1	12	4				8

Розділ 2. Основи диригентської техніки						
Тема 3. Постава диригентського апарату, її значення для психологічного стану співаків та якості виконання. Питання свободи диригентських рухів	7	2			1	4
Тема 4. Диригентський жест: типологія, семантика, анатомія. Функції рук.	7	2			1	4
Тема 5. Ауфтаки (види та техніка виконання). Ритмізована віддача. Схеми тактування.	7	2			1	4
Тема 6. Виразність жестів. Зміни темпів, агогіка, гнучка динаміка та ін. Вплив характеру жестів диригента на фізіологічне самопочуття виконавців.	6	2				4
Усього за розділом 2	27	8			3	16
Розділ 3. Самостійна робота диригента над партитурою						
Тема 7. Ідейно-смісловий, драматургічний, теоретичний та стильовий аналіз твору	8	2				6
Тема 8. Вокально-хоровий, виконавський та мануально-технічний розбір партитури	11	2			1	8
Тема 9. Інтерпретаційний аналіз твору та інтерпретаційна модель виконання	8	2				6
Усього за розділом 3	27	6			1	20
Розділ 4. Робота диригента над колективним виконанням твору						
Тема 10. Вербальний та акустичний методи донесення інтерпретаційної моделі твору до виконавців.	6	2				4
Тема 11. Алгоритм роботи над музичним матеріалом в хорі: розбір, розучування, вдосконалення, закріплення	6	2				4
Тема 12. Репетиційний процес: організаційні та психологічні засади керування	6	2				4
Тема 13. Концертне виконання твору. Вплив зовнішніх факторів на якість виконання (прогнозування, попередження, корекція)	6	2				4
Усього за розділом 4	24	8				16
УСЬОГО	90	26			4	60

6. ЗМІСТ КУРСУ

Курс «Теоретичні основи диригентської майстерності» складається з 4 розділів та містить 13 тем.

Розділ 1. Диригування як творча діяльність

Розділ містить 2 теми, які присвячені засвоєнню основних понять: хор, диригування, партія, пантоміміка, мануальна техніка тощо. Також в них розглядаються завдання та специфіка диригентської діяльності та надається огляд історії диригентського мистецтва.

Розділ 2. Основи диригентської техніки

Розділ містить 6 тем, у центрі яких – мануальна техніка:

- основні положення щодо диригентської постановки, принципів та способів диригування,
- «анатомія» диригентського жесту (фізіологічні основи техніки рук),
- засвоєння понять позиції, плану, амплітуди, звуковедіння та ін.,
- пантоміміка, пластика, адекватність диригентських рухів художнім завданням виконання,
- естетика диригування.

Розділ 3. Самостійна робота диригента над партитурою

Розділ містить 3 теми, зосереджені на методиці аналізу партитури. Метою ОДМ не є доскональне оволодіння методами ідейно-сміслового, стильового, теоретичного, вокально-хорового, виконавського та мануально-технічного аналізу твору, але студенти мають освоїти їх загальні положення.

Розділ 4. Робота диригента над колективним виконанням твору

Розділ складається з 4 тем, присвячених управлінню хором в умовах репетиційного процесу та концертного виконання. Здобувачам надається інформація про етапи роботи над виконанням твору та методи керування колективом.

Розділ 1.

ДИРИГУВАННЯ ЯК ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема 1. Вступ. Сутність та завдання диригентської діяльності.

Специфіка хорового диригування

Поняття диригування як творчої, організаційної, педагогічної та наукової діяльності. Функції та завдання диригента у процесі роботи з колективом. Складові диригентської майстерності: основні поняття (пластика, міміка, пантоміміка, мануальна техніка). Поняття хору та класифікація хорових колективів. Спільне і специфічне у хоровому та оркестровому диригуванні.

Тема 2. Основні етапи розвитку диригентської майстерності. Сучасне хорове мистецтво та специфічні форми хорового виконавства.

Архаїчні види музикування. Витоки диригентської майстерності. Перші диригенти та їх методи керівництва колективами. Диригування в епоху бароко та класицизму. Роль Р.Вагнера у формуванні сучасної методики професійного диригування. Національні диригентські школи: Англія, Австрія, Німеччина, Франція, Америка та ін. (XIX – перша половина XX століття). Видатні симфонічні та хорові диригенти.

Видатні хорові диригенти сучасності. Професійні хорові колективи в Україні: народні, камерні, концертні учбові, дитячі хори, хорові капели. Репертуарна та стильова специфіка сучасного хорового мистецтва. Синтезовані та театралізовані форми сучасного хорового виконавства. Використання додаткових художніх засобів під час концертів: робота зі світлом, слайдами, екраном, декораціями.

Принципи роботи у «хоровому театрі»: побудова мізансцени, організація руху на сцені.

Розділ 2.

ОСНОВИ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ТЕХНІКИ

Тема 3. Постава диригентського апарату, її значення для психологічного стану співаків та якості виконання. Питання свободи диригентських рухів

Диригентський апарат та його складові. Основні положення диригентської постановки. План. Позиція. Амплітуда. Пантоміміка. «Анатомія» жесту. Диференційовані рухи різних відділів рук. Поняття штриха та його взаємозв'язок з використанням різних відділів руки. Свобода диригентських рухів як фізіологічна необхідність, її вплив на фізіологічний стан співаків.

Практичне завдання: «діагностика» правильності постави однострунників, внесення коректив.

Тема 4. Диригентський жест: типологія, семантика, анатомія. Функції рук

Види диригентських рухів (організаційні, умовні, імітаційні, виразні та ін.) Значення жестів, їх використання у виконавській діяльності. Асоціативність сприйняття жестів диригента.

Анатомічні та фізіологічні особливості диригента як важливий фактор формування індивідуальної виконавської манери. Аналіз вад диригування, їх фізіологічні та анатомічні передумови, методи корекції.

Функція правої та лівої руки. Методи досягнення самостійності рук. Розвиток координації.

Практичне завдання: тренування показу різних видів ауфтактів під контролем викладача та однострунників, внесення коректив.

Тема 5. Ауфтаки (види та техніка виконання).

Ритмізована віддача. Схеми тактування

Структура диригентської долі. Поняття ауфтакту. Види ауфтактів. Прості диригентські схеми. Принципи показу динаміки. Принципи показу темпових змін. Складні схеми. Поняття ВДП (внутрішньо дольової пульсації). Ритмічне наповнення долі. Ритмізована віддача. Специфіка диригування речитативів та псалмодій без чіткої ритмічної організації.

Практичне завдання: попарні тренування у показі різних планів, позицій, амплітуди, штрихів, ауфтактів, диригуванні ритмічних вправ.

Тема 6. Виразність жестів. Зміни темпів, агогіка, гнучка динаміка та ін. Вплив характеру жестів диригента на фізіологічне самопочуття виконавців

Виразні та імітаційні жести. Принцип упередження як головний у процесі керування музичним часом. Паралельні та непаралельні принципи диригування в показі різких змін темпу, динаміки та ін. Розрахунок темпів при *ritenuto* та *accelerando*. Організаційна функція жесту. Вплив диригентських рухів на психофізіологічний стан виконавців.

Практичне завдання: показ змін темпу без звукового ряду, визначення змін темпу за рукою студента.

Розділ 3.

САМОСТІЙНА РОБОТА ДИРИГЕНТА НАД ПАРТИТУРОЮ

Тема 7. Ідейно-смісловий, драматургічний, теоретичний та стильовий аналіз твору

Самостійна робота над твором та її складові. Завдання кожного етапу роботи диригента над музичним твором.

Методика аналізу партитури. Початкові дані про твір, його освоєння на інструменті. Загальні положення ідейно-сміслового та стильового аналізу, оцінка

засобів виразності. Теоретичний аналіз хорової партитури: гармонія, принципи розвитку музичного матеріалу, форма.

Евристичні методи формування уявлення про твір та його можливі інтерпретації. Принципи роботи з учбовою, методичною, науковою літературою. Робота в бібліотеці, основи пошуку за каталогом. Альтернативні джерела інформації – Інтернет, електронні енциклопедії, MP3-колекції.

Практичне завдання: усний аналіз творів за пройденими ознаками.

Тема 8. Вокально-хоровий, виконавський та мануально-технічний

розбір партитури

Вокально-хоровий аналіз партитури. Інтонаційні труднощі. Стрій та ансамбль. Вокальні труднощі. Методи виконавського та мануально-технічного аналізу твору. Адекватність диригентських рухів художнім завданням твору. Інтерпретація твору.

Практичне завдання: усний аналіз творів за пройденими ознаками.

Тема 9. Інтерпретаційний аналіз твору та інтерпретаційна

модель виконання

Оцінка варіативного потенціалу музичного твору. Визначення меж виконавської інтерпретації. Питання адекватності інтерпретації. Знайомство з інтерпретаціями інших виконавців, їх порівняння та аналіз.

Побудова інтерпретаційної моделі виконання, визначення інтерпретаційних завдань диригента та виконавців.

Розділ 4.

РОБОТА ДИРИГЕНТА НАД КОЛЕКТИВНИМ ВИКОНАННЯМ ТВОРУ

Тема 10. Вербальний та акустичний методи донесення інтерпретаційної моделі твору до виконавців

Демонстрація твору виконавцям: способи, методи, мета. Використання технічних засобів. Запобігання створенню «шаблонів» виконання.

Завдання показу на інструменті. Обмеженість можливостей такого показу та його специфіка. Показ «з голосу»: його переваги та вади. Прослуховування різних виконань. Колективний аналіз виконання.

Тема 11. Алгоритм роботи над музичним матеріалом в хорі: розбір, розучування, вдосконалення, закріплення

Оцінка складності хорового твору як визначального фактора планування роботи. Розвідні та спільні репетиції. Диференційований підхід при наявності в хорі співаків різного професійного рівня. Методи розучування твору в залежності від його складності (спів сольфеджіо, спів з текстом, ритмічне декламування).

Методи розучування твору (спів в уповільненому темпі, транспонування, спів партіями попарно та ін.). Вдосконалення виконання як основний етап художньої роботи. Закріплення матеріалу.

Тема 12. Репетиційний процес: організаційні та психологічні засади керування

Етапи створення колективу. Організаційні питання: нотна бібліотека, формування розкладу роботи, урахування відвідуваності, методи заохочення та покарання за порушення дисципліни у професійному та аматорському колективі.

Етика та психологія спілкування. Типи управління колективом. Принципи вербального контакту з хором.

Тема 13. Концертне виконання твору. Вплив зовнішніх факторів на якість виконання (прогнозування, попередження, корекція)

Специфіка концертного виконання. Акустичні властивості залу та їх урахування при виборі темпів, динаміки та ін. Прогнозування акустичних проблем, внесення коректив у виконання до початку концерту або під час виступу. Несприятливі для співу кліматичні умови та погіршений стан здоров'я співаків як привід для зміни тональності або корегування динаміки.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

	Тема	Кількість годин
1	Основні термінологічні визначення в теорії диригування	4
2	Знайомство з персоналіями видатних диригентів	4
3	Система диригентського плану, позиції, амплітуди. Вади диригентської постави	4
4	Визначення видів диригентських жестів у теоретичних роботах	4
5	Принципи вибору схеми тактування. Технічні елементи диригентського жесту	4
6	Техніка диригентського ауфтакту при змінах темпу та динаміки. Оволодіння технікою показу випереджального ауфтакту	4
7	Письмовий ідейно-смісловий, драматургічний, теоретичний та стильовий аналіз твору	6
8	Письмовий вокально-хоровий, виконавський та мануально-технічний розбір партитури	8
9	Письмовий інтерпретаційний аналіз обраного твору	6
10	Презентація інтерпретаційної моделі твору вербальним способом	4
11	Письмовий репетиційний план роботи над обраним твором	4
12	Створення і принципи роботи самодіяльного хорового колективу	4
13	Профілактика професійних захворювань хористів	4
Разом		60

--	--

8. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

	Тема	Кількість годин
1	Постава диригентського апарату.	1
2	Функції рук.	1
3	Техніка виконання ауфтактів	1
4	Вокально-хоровий, виконавський та мануально-технічний розбір партитури	1
	Разом	4

9. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль передбачає оцінювання рівня знань за допомогою тестувань (теоретична частина), а також перевірки виконаної практичної та самостійної роботи, у тому числі і під час семінарів.

Оцінювання якості засвоєних знань під час *заліку* відбувається шляхом перевірки теоретичних знань за допомогою контрольних питань, а також обговорення наданої екзаменатором партитури в аспекті використання диригентської техніки: особливості для даного твору, очікувані технічні проблеми.

Схема нарахування балів, які отримують студенти

Поточний контроль													Залік	Сума
Розділ 1						Розділ 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	20	100
4	4	10	10	10	4	5	12	5	4	4	4	4		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.

2. Силабус

10. РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЛАН АНАЛІЗУ ХОРОВОЇ ПАРТИТУРИ

1. Аналіз тексту:

- походження (авторський, канонічний, фольклорний, сонористичний або ін.);
- відомості про автора або контекстуальний аналіз (для канонічного тексту);
- жанр тексту;
- тема та ідея тексту;
- підтекст та засоби літературної виразності.

2. Аналіз музики:

- відомості про композитора (у тому числі, стильовий напрям);
- історія написання твору (якщо відома);

- засоби виразності, якими композитор втілює текст (форма, фактура, принципи музичного розвитку, гармонія, темп, тембр, інтонаційність та ін.).

3. Кореляція тексту і музики.

4. Драматургія твору.

5. Інтонаційні труднощі:

а) скачки (потребують передчуття висотного положення наступного звуку);

б) хроматизми та хроматичні інтервали (хроматичні інтервали інтонуються ширше, ніж діатонічні);

в) розспіви на один голосний (потрібно уникати *glissando*);

г) довге перебування у крайній теситурі (такі фрагменти краще вчити, транспонуючи у більш зручні тональності);

д) спів у тихій динаміці (потрібно зберігати активну співацьку позицію, а також опору дихання);

е) витримані звуки (необхідна опора дихання).

6. Трудності строю:

а) складна гармонія (потрібне «вертикальне» проспівування складних фрагментів);

б) широке розташування акордів (ускладнює вибудовування акорду);

в) поліфонічні засоби музичного розвитку (не можуть бути вивірені «вертикально», стрій базується на точному інтонуванні кожної партії);

г) швидкий темп (потрібно вчити складні фрагменти, комбінуючи партії по дві-три, наприклад, Т з А, Б з С, або Т з С, А з Б, або інакше, залежно від фактури);

д) штрих *staccato* (такі фрагменти можна вчити на *non legato*, або навіть *legato*, щоб надати можливість виконавцям точно прослухати та запам'ятати акорди).

7. Ансамблеві труднощі:

а) пунктирний або інший складний ритм (синхронність досягається увагою до диригентського жесту, а також відчуття внутрішньо-дольової пульсації);

б) гнучка динаміка (потребує уваги до диригентських вимог та слухового контролю загального звучання);

в) поліфонічні фрагменти (мають бути призначені контрольні точки, які синхронізують музичний розвиток кожної партії);

г) визначення у творі природного ансамблю (спів всіх партій в однакових теситурних умовах), штучного ансамблю (необхідності корегувати загальне звучання при нерівності теситурних умов), а також фрагментів з використанням нерівності теситурних умов як засобу

виразності (наприклад, при проведенні теми у високій теситурі для найяскравішого її подання) і дотриманням у цих фрагментів природного ансамблю.

8. Вокальні труднощі:

а) скачки (потребують зберігання низького положення гортані при висхідному русі та високого – при низхідному);

б) розспіви на один голосний (можлива втрата форми голосної);

в) висока теситура у нюансі f, ff (може спровокувати форсування, появу відкритого звуку, потребує ретельної роботи над зберіганням опори дихання та правильним формуванням голосних);

г) спів у тихій динаміці та/або витримані звуки (дезорганізація співацького апарату може привести до появи сиплого звуку);

д) голосні «е», «і» у високій теситурі (звичайно провокують появу «плаского» звуку, потребують редукування ближче до форми «е», «и»);

е) недостатньо кантиленне звучання (корегується дотриманням правил вокального переносу та використанням принципу ланцюгового дихання);

ж) дикційні складності (усуваються спеціальними прийомами).

9. Виконавські завдання:

а) емоційне забарвлення твору (пофрагментно);

б) шкала кульмінацій;

в) динамічна шкала;

г) темпова шкала;

д) специфіка диригентських засобів виразності для даного твору.

10. Мануально-технічні складності:

а) дроблений ауфтакт;

б) зміни темпоритму;

в) поліфонія;

г) агогіка;

д) гнучка динаміка;

е) складність фактури.

11. Діапазон партій, оцінка складності твору, резюме щодо виконання твору у самодіяльному, навчальному або професійному колективі.

11. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Поняття диригування, функції та завдання диригента у процесі роботи з колективом. Спільне і специфічне у хоровому та симфонічному диригуванні.
2. Поняття хору. Типи та види хору. Етапи роботи диригента над музичним твором.
3. Передумови виникнення музичної культури. Архаїчні види музикування.
4. Етапи розвитку диригентської майстерності. Їхня характеристика.
5. Видатні хорові диригенти сучасності. Провідні хорові колективи України.
6. Репертуарна та стильова специфіка сучасного хорового мистецтва. Синтезовані та театралізовані форми хорового виконавства.
7. Самостійна робота над твором та її складові. Ідейно-смісловий аналіз партитури.
8. Характеристика засобів музичної виразності та їх відповідність поетичному тексту.
9. Основні музичні стилі (у хронології). Сільовий аналіз музичного твору.
10. Теоретичний аналіз хорової партитури: гармонія, принципи розвитку музичного матеріалу, жанр твору.
11. Типові форми хорових творів: проста та складна 2-, 3-частинність, наскрізна, строфічна, варіаційна, варіантна та ін. (з прикладами відомих хорових творів).
12. Вокально-хоровий аналіз партитури. Інтенаційні труднощі та методи їх подолання.
13. Поняття строю. Труднощі строю та методи їх подолання. Природний та штучний ансамбль. Умови використання штучного ансамблю.
14. Вокально-хоровий аналіз партитури. Вокальні труднощі та методи їх подолання.
15. Диригентський апарат. Поняття постановки, плану, позиції та амплітуди.

16. Пантоміміка та мануальна техніка. Виразність та естетичність диригування.
17. Структура руки, диференційовані жести та умови їх застосування.
18. Структура диригентської долі. Штрихи та техніка їх виконання.
19. Поняття та функції ауфтакту. Види ауфтактів.
20. Функції рук у хоровому диригуванні. Принципи показу динаміки.
21. Прості та складні розміри. Принципи визначення схеми диригування у складних розмірах (5/8, 7/8, 10/8 тощо).
22. Поняття темпу та агогіки. Внутрішньо дольова пульсація та її значення у процесі диригування. Принципи показу темпових змін.
23. Виконавський аналіз твору: композиція та архітектоніка, кульмінації (динамічна, звуковисотна, смислова та ін.), ідейно-смислові акценти.
24. Інтерпретація музичного твору. Зафіксовані та незафіксовані компоненти авторського тексту. Виконавська етика та адекватність інтерпретації.
25. Організаційно-педагогічна діяльність у хоровому колективі. Типи управління колективом: авторитарний, демократичний, ліберальний. Умови застосування кожного з типів управління.
26. Принципи вербального контакту з хором. Вербальні ознаки впевненої, невпевненої та агресивної поведінки.
27. Евристичні та експериментальні методи формування уявлення про твір та його можливі інтерпретації.
28. Особистісні та професійні якості, що визначаються професійну придатність диригента.
29. Причини та наслідки невпевненого керування колективом. Методи підвищення професійної впевненості.
30. Психологія спілкування: значення пози, специфіки мовлення та зорового контакту у роботі диригента з колективом.
31. Психофізіологічний зв'язок свободи різних відділів руки диригента та стану різних відділів співочого апарату. Принципи тембрового показу.

32. Специфіка репетиційного процесу та концертного виконання. Управління хором в умовах концерту.

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Білявський Є. Засвоєння сучасної музичної мови в хорі. К.: Муз. Україна, 1984. 40 с.
2. Бурбан М. Українські хори і диригенти. Дрогобич: Посвіт, 2006. 640 с.
3. Доронюк В. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. 292 с.
4. Єржемський О. Психологія диригента. К.: Муз. Україна, 1991. 103 с.
5. Завадинський Д. Вибір тактових схем // Питання диригентської майстерності. К.: Муз. Україна, 1980. С. 41 – 77.
6. Колесса М. Диференційні жести у диригуванні. Київ, 1980.
7. Мостова Ю. Сучасні проблеми загальної фахової підготовки хорових диригентів // Інформаційна та культурологічна освіта на зламі тисячоліть: Матеріали міжнародної наукової конференції. Ч. 1. Харків, ХДАК, 1999. С. 176 – 178.
8. Мостова Ю. Театралізація музичного твору як аспект виконавської інтерпретації // Теоретичні та практичні питання культурології: зб. наук. статей. Вип. 3. Запоріжжя: ЗДУ, 2000. С. 176 – 179.
9. Питання диригентської майстерності / Упор. М. Канерштейн. Київ: Муз. Україна, 1980.
10. Пігров К. Керування хором. Київ: Мистецтво, 1956. 178 с.
11. Прокулевич. О. Основи хорового диригування : навчальний посібник. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 140 с.
12. Шкурпела Т. Диригування та читання хорових партитур: методичні поради. Київ, 2004. 31.

Допоміжна

13. Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри : монографія. Київ : Факт, 2005.
14. Марцинковський С., Марцинковська І. Хрестоматія з диригування (клавір, партитура) : навч. посібник. Херсон: ХДУ, 2009. 166 с.

Навчальне електронне видання

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИРИГЕНТСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

**програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 025 Музичне мистецтво, ОП «Хорове диригування»**

Укладач:

Воскобойнікова Ю. В.,

доктор мистецтвознавства, доцент,

завідувач кафедри хорового диригування та академічного співу

Харківської державної академії культури

Комп'ютерний набір

Ю. В. Воскобойнікова

Видається в авторській редакції

План 2026

Адреса видавця:

ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
тел. (057)731-13-85. e-mail: nmr-academy@xdak.ukr.education